

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/116295>

Please be advised that this information was generated on 2021-06-24 and may be subject to change.

Van Taalbeheersing naar Taal & Communicatie

Margreet Onrust en Wilbert Spooren

Abstract – In this contribution we discuss Braet's (2007) statement that the field of 'Taalbeheersing' (language use) has deteriorated over the years. Braet considers this a consequence of the influx of the discourse studies approach to language use. We argue that the drift towards discourse studies started already in the early seventies. We also present arguments, both from student numbers and research potential, that the field is flourishing.

Geschiedenis van de taalbeheersing, invloed van de tekstwetenschap, taal, communicatie

1. Inleiding

In zijn afscheidsrede neemt Toine Braet (2007) een oude liefde op. Hij bedrijft, helemaal in de geest van Jan Noordegraaf, de geschiedenis van het vakgebied en schetst de ontwikkeling van de taalbeheersing in de periode 1980-2005. Daarmee geeft hij een aanvulling op zijn eerdere historiserende stukken over het vakgebied. In zijn rede heeft Braet het duidelijk moeilijk met de ontwikkeling van het vak. Hij vraagt zich af of taalbeheersers, hijzelf inclusief, het vak hebben verraden. Zijn antwoord is genuanceerd, maar hij constateert dat er inderdaad sprake is van verraad (Braet 2007: 344-345): 'er zijn ook wel degelijk verraders in het vak, te vinden onder de taalbeheersers binnen de neerlandistiek'. Dat vermeende verraad speelt zich volgens hem af op drie vlakken: verraad doordat taalbeheersers zich bezig zijn gaan houden met het onderzoek naar tekstontwerp, verraad doordat taalbeheersers zich bezig zijn gaan houden met 'verkeerd fundamenteel onderzoek' en verraad doordat taalbeheersers zich af lijken te hebben gewend van hun oorsprong: het taalvaardigheidsonderwijs (Braet 2007: 345). In onze bijdrage willen we een alternatieve en veel positievere blik werpen op de ontwikkeling van het vak. We zullen laten zien dat de door Braet geschetste tendensen geen kwesties van verraad zijn, maar deel uitmaken van de professionalisering van het vak taalbeheersing. Gezien de context van dit artikel putten we daarbij voor onze voorbeelden verhoudingsgewijs royaal uit de gebeurtenissen aan de VU.

We schetsen de ontwikkeling van het vak Nederlandse taalbeheersing vanaf de jaren '60 tot nu, waarbij we laten zien dat de gestage beweging weg van de specifiek neerlandistische taalvaardigheidskwesties al in de jaren zeventig wordt ingezet, en op allerlei verschillende manieren de aandacht voor fundamenteel onderzoek stimuleert. Doordat deze verschuiving van aandacht binnen het domein van het 'menselijk taalverkeer' bleef, was de relatie met (neerlandistische) taalvaardigheidskwesties aanvan-

kelijk nog vrij evident. Maar met de inbreng van de tekstwetenschap, en daarmee de aandacht voor de ‘menselijke taalverwerker’, is de nadruk definitief steeds meer op algemene taalgebruikskwesties komen te liggen. Vooral hierdoor, is onze indruk, werd de relatie met de neerlandistiek voor velen minder duidelijk.

Bijzondere aandacht zullen we besteden aan de manier waarop deze ontwikkeling samenhangt met de groeiende invloed van allerlei empirische methoden en technieken. Uit dit alles zal blijken dat de gesprekspartners van de taalbeheersing niet langer letterkunde en taalkunde zijn, maar (vooral?) ook psychologie en sociologie. En dat heeft ervoor gezorgd dat de opleiding Nederlandse taalbeheersing op veel plaatsen erg veel is gaan lijken op opleidingen als Communicatie- en informatiewetenschappen (CIW). We denken dat het vakgebied, door zich los te maken van de klem van het taalvaardigheidsonderwijs, in staat is gebleken zich te ontwikkelen tot een volwaardige wetenschappelijke discipline, die weliswaar een echte interdiscipline is gebleven (Spooren 2003), maar er niettemin in is geslaagd zich op de onderzoeksagenda van NWO te plaatsen.

2. Het ontstaan van het vakgebied

De verschillende schetsen van de geschiedenis van de taalbeheersing maken duidelijk dat de basis van het vak in de retorica van de klassieke oudheid ligt. Matthijs Siegenbeek, de eerste hoogleraar Vaderlandse taal en welsprekendheid (Leiden, 1797),¹ bereidde vooral predikanten in opleiding (waaronder de jonge Beets) voor op de prediking (Sjoer & Braet 1997). Ook de eerste hoogleraar Taalbeheersing van de 20^e eeuw, Garnt Stuiveling (1952, toen Gemeentelijke Universiteit Amsterdam, sinds 1961 Universiteit van Amsterdam), stond sterk in de traditie van de welsprekendheid. In zijn analyses van redevoeringen gebruikt hij het retorische begrippenapparaat van ordening, passendheid van toon, toepassing van stijlfiguren en dergelijke (Stuiveling 1952), en ook in zijn visie op de plaats van het vak past hij in de oude traditie. Taalbeheersing is een toegepaste wetenschap, die zich ‘als opvoedende arbeid’ (Weller & Stuiveling 1962: 16) in dienst stelt van de ontwikkeling van ‘het hoogste uitdrukkingsvermogen in onze moedertaal’ (1962: 17). Natuurlijk is er wel een wetenschappelijke grondslag (vooral in de moderne psychologie, logica en stilistiek), maar vooropstaat de praktische beheersing, en dat is een zaak van oefening en onderricht. Dat onderwijs moet zich richten op de spreekvaardigheden van de studenten. Zij zijn degenen die door hun studie zijn voorbestemd om in leidende functies werkzaam te zijn in alle denkbare maatschappelijke velden, zeker ook in onderwijs en opvoeding. Op deze manier helpt het vak bij het opleiden van de toekomstige elite, en zorgt het ook voor goed onderwijs aan de nieuwe generaties.

¹ Noordegraaf (1995) stelt dat die eer wellicht aan Everwinus Wassenbergh in Franeker toekomt. Zie ook Noordegraafs bijdrage aan dit boek.

De taalbeheersing zoals we die vandaag kennen ontstond toen taalbeheersing in 1969 opgenomen werd in het academisch statuut, waardoor het vak een verplicht onderdeel werd van de universitaire opleidingen Nederlands (zie Braet 1980a; Krol 1980). Zoals wel is opgemerkt (Braet 2000b), hadden de taal- en letterkundigen uit de opleidingen Nederlands hiermee niet veel meer voor ogen dan het verbeteren van de taalvaardigheid van de eerste- en tweedejaars studenten Nederlands. Juist om die reden deed de subfaculteit Nederlands van de VU overigens geen moeite om te beginnen met 'taalbeheersing': de taalvaardigheid van de studenten was een zaak van het middelbaar onderwijs, en een vak of discipline zonder theoretisch programma hoorde volgens deze subfaculteit niet op een universiteit thuis.

Uit de terugblik op de eerste tien jaar taalbeheersing-nieuwe stijl (Braet 1980a) blijkt dat de opname in het academisch statuut vrijwel direct heeft geleid tot discussies over de noodzaak van een bijbehorend onderzoeksprogramma. Veel nieuwe taalbeheersers vinden de benadering van Stuiveling te praktisch, te veel gericht op uitsluitend taalverzorging en taalvaardigheid, en zoeken naar een wetenschappelijk programma. Daarbij kijken ze niet allemaal in dezelfde richting. Zo pleit Maureau (1980: 60), die taalbeheersers omschrijft als de moderne schrijfadviseurs, voor (psycholinguïstisch) onderzoek naar begrijpelijkheid. Anderen benadrukken taalbeheersing als het vakgebied dat wegwijs biedt bij problemen in het taalverkeer, en pleiten voor het ontwikkelen van procedures en modellen (en regeltheoretisch onderzoek) om deze problemen op te lossen (Van Lint 1980 en De Vries 1980). Van Eemeren (1980) karakteriseert taalbeheersing als normatieve pragmatiek, en ziet in wetenschappelijk opzicht de meeste aansluiting bij de taalhandelingstheorie. Naast deze verschillen zijn er belangrijke overeenkomsten: verreweg de meeste auteurs zien taalbeheersing als de wetenschappelijke studie van spreek- en stelvaardigheid, richten zich op de opleiding van leraren en vinden voor het onderzoek vooral analytische methoden geschikt (tekstanalyse, verhaalanalyse, retorische analyse). Braet (1980a) vindt deze overeenkomsten voldoende om alle taalbeheersers te karakteriseren als 'nieuwe retorici'. Daarvoor heeft hij de volgende argumenten: ze beschouwen allen taalgebruik als een communicatief middel waarmee bij een publiek een doel wordt nagestreefd, en waaraan bovendien kwaliteitseisen worden gesteld die verder gaan dan de eisen van verzorgdheid. Daarbij hebben ze allemaal veel aandacht voor allerlei structuren die gesprekken en teksten kenmerken, en voor taalverkeersprocessen naast taalverkeersproducten (1980a: 5). Impliciet blijft het argument dat al deze taalbeheersers zich richten op het moedertaalonderwijs, maar het lijkt erop dat dit argument niet het meest onbelangrijke was (in een latere samenvatting van zijn artikel uit 1980 noemt Braet (1993: 12) dit argument wel expliciet). In zijn eigen bijdrage schetst Braet (1980b) het meest nadrukkelijk een onderzoek- en onderwijsprogramma van taalbeheersing als (nieuwe) retorica (p. 76), met veel aandacht voor het (verbeteren van) onderwijs in de retorica. In dat verband pleit hij voor empirisch onderwijskundig onderzoek naar de mogelijkheden van retorica-onderwijs: welke leerinhoud sluit het beste aan bij lacunes van leerlingen (p. 78)?

Dat het in de jaren zeventig nog vooral om discussies en plannen ging, blijkt wel uit het feit dat Braet deze periode achteraf ‘het voorwetenschappelijke decennium’ noemt (Braet 2007). Opmerkelijk is dat hij dan ook blijk geeft van de nodige reserves ten opzichte van de pogingen om van taalbeheersing een ‘normaal wetenschappelijk vak, met theorievorming en onderzoek’ te maken (Braet 2007: 335). Veelzeggend is ook dat hij drie praktische producten, *Taaldaden* (Braet 1979, ²1986), *Leren communiceren* (Steehouder e.a. 1979, ⁶2012) en de *Schrijfwijzer* (Renkema 1979, ⁵2012), prijst als bijdragen die misschien nog wel meer betekend hebben ‘voor de verbetering van de taalvaardigheid in Nederland dan alle nog te bespreken meer dan honderd proefschriften bij elkaar’ (p. 335). De oriëntatie op onderwijs en taalvaardigheid is ook hier evident.

In de jaren '80 verandert er niets aan de technologische, toepassingsgerichte oriëntatie van de taalbeheersing, en de theoretisch aandacht voor taalverkeersprocessen in ruime zin. Aan de Universiteit van Amsterdam markeert Van Eemeren & Grootendorst (1982) het begin van de internationale stroming van de pragmatodialectiek. Wel verschuift de aandacht van onderwijs in taalvaardigheid naar communicatie van bedrijven en organisaties. Schellens (1989) betoogt dat de taalbeheersing nieuwe stijl hiermee een tweede fase inging. In ieder geval betekent de oriëntatie op het nieuwe domein van de zakelijke communicatie het begin van een beweging weg van het schoolvak Nederlands, en ook weg uit de neerlandistiek. De aandacht verschuift naar een ander type teksten en gesprekken (beleidsnota's, formulieren, sollicitatiegesprekken), en naar een ander type relevante wetenschapsgebieden (zoals communicatiekunde, bestuurskunde, beleidswetenschappen). Een gevolg van het contact met de beroepspraktijk is een klimmende aandacht voor het bredere ontwerp van teksten; taalbeheersers – vooral die in Utrecht, Delft en Twente – gaan zich bezighouden met het vormgeven van tekst in stroomschema's en instructiekaarten. Een tweede gevolg is een toenemende belangstelling voor een ander type methoden naast de analytische die tot dan gehanteerd waren. Het wordt belangrijk om het effect van de nieuwe tekstontwerpen ook te kunnen meten, en dat betekent dat er behoefte ontstaat aan evaluatiemethoden waarmee de kwaliteit (effectiviteit) van teksten, procedures en gesprekken in hun maatschappelijke context bepaald kan worden. Hiermee komt – vooral in Utrecht en Twente – lezersonderzoek in beeld, in de vorm van vragenlijsten, hardopdenkonderzoek en performancetesten.

Ook in de universitaire *onderwijsprogramma's* Taalbeheersing is deze verschuiving zichtbaar. Als we het (prille) programma taalbeheersing aan de VU als voorbeeld nemen, zien we dat het op pragmatiek en taalkundige stilistiek gestoelde onderwijs verder wordt uitgebouwd met vakken waarin op de ‘Utrechtse’ manier de functionele context centraal staat (‘Voorlichtend schrijven’, ‘Tekstadviezen’) of anderszins de beroepscontext is gethematiserd (‘adviseren over gesprekken’).

3. De opkomst van de taalbeheersing als tekstwetenschap

In 1993 redigeerde Braet met Jannemieke van de Gein opnieuw een overzicht van de taalbeheersing: *Taalbeheersing als tekstwetenschap: terreinen en trends*. In dit nieuwe familieportret worden de lezers bijgepraat over de wederwaardigheden van oude bekenden als gesprekstheorie, argumentatietheorie en het onderzoek naar schoolse vaardigheden. Verder maken ze kennis met het nieuwe onderzoek naar communicatie in organisaties. Maar er is ook een gast aan tafel: in de bundel staat een bijdrage van Leo Noordman en Fons Maes over 'het door taalbeheersers wat verwaarloosde terrein van de tekstopbouw en tekstverwerking' (Braet 1993). De insteek van deze bijdrage is duidelijk anders, doordat Noordman en Maes niet zozeer het menselijk taalverkeer, alswel de menselijke tekstverwerker centraal stellen. Ze benaderen de structuur van tekst ook (vooral) in termen van cognitieve structuren, impliciete informatie en wereldkennis (p. 23). Met deze focus opent zich voor de taalbeheersers een nieuwe wereld van literatuur over tekstrepresentatie, referentie en anaforen, en coherentierelaties (tekstwetenschap). Bovendien dienen zich twee andere wetenschapsgebieden aan als interessante onderzoekspartners: de psychologie en de (cognitieve) taalkunde. Deze oriëntatie brengt methodologisch gezien een vrij ingrijpende verbreding met zich mee. Naast (corpus)analytisch onderzoek bestaat er binnen het tekstwetenschappelijke programma namelijk ook de noodzaak voor experimenteel onderzoek naar de verwerking van relevante 'tekstvariabelen', en meer in het algemeen naar processen die aan de orde zijn als mensen een tekst begrijpen. Zonodig aan de hand van zelf geconstrueerd voorbeeldmateriaal.

Met de influx van tekstwetenschap ontstaat er, in ieder geval in de ogen van Braet (1993), een kleine identiteitscrisis in de taalbeheersing. Is tekstwetenschap wel taalbeheersing? Een argument vóór is de 'toenemende convergentie tussen taalbeheersing en tekstwetenschap' (p. 15), al gaat het dan vooral om de toegepaste tekstwetenschap. Een argument tegen is dat tekstwetenschap meer theoretisch en meer linguïstisch is dan taalbeheersing, en zich bovendien meer richt op 'fundamentele' en 'alle tekstsoorten betreffende zaken als tekstbegrip' (p. 14). Op grond van deze accentverschillen stelt Braet vast dat een samengaan van taalbeheersing en tekstwetenschap betekent dat de typering van taalbeheersing als nieuwe retorica niet meer houdbaar zal zijn. Het vak zal winnen aan wetenschappelijke kwaliteit en status, maar verliest dan de eigen identiteit.

Vanaf de jaren negentig neemt de invloed van tekstwetenschap verder toe, en daarmee de ontvankelijkheid voor inzichten uit de sociale en cognitieve psychologie en de aandacht voor experimentele methoden. Opvallend is dat de aandacht voor tekstverwerking niet alleen leidt tot oriëntatie op de psychologie, maar ook steeds meer tot een verbintenis met een nieuw soort taalkunde, in de gedaante van de cognitieve linguïstiek. Deze nieuwe accenten keren eveneens terug in de universitaire onderwijsprogramma's Taalbeheersing uit deze tijd. Als we het taalbeheersingsprogramma aan de VU weer als voorbeeld nemen, zien we de intrede van

vakken als 'het ontwerp van informatieve teksten' en 'het ontwerp van persuasieve teksten', en een groeiende positie voor methodenvakken. Ook in de nieuwe eeuw blijft de plaats voor de tekstwetenschappelijke 'ontwerpvakken' prominent. Een mooi voorbeeld van de vertekstwetenschappelijking van het taalbeheersingsprogramma van de VU is anno 2012 het tweedejaarsvak 'Communicatie via teksten': in dit vak worden ontwerp- en formuleerkeuzes nadrukkelijk in verband gebracht met theoretische kennis over de verwerking van informatieve, persuasieve en instructieve teksten.

In de taalbeheersing van de 21^e eeuw vinden we de methoden en technieken en veel van de onderzoeksvragen van de tekstwetenschap. Het afscheid van taalbeheersing als nieuwe retorica is met deze ontwikkeling wel definitief, al blijkt uit Braet (2000b) dat ook de oriëntatie op de professionele communicatie hier op de keper beschouwd verantwoordelijk voor is: 'het viel toch moeilijk vol te houden dat een vak waarin (praktisch) onderzoek verricht wordt naar het invulgemak van formulieren of (theoretisch) onderzoek naar de coherentie of samenhang in teksten adequaat omschreven kan worden als 'moderne retorica' (p. 19). In de nieuwe staalkaart van de taalbeheersing (Braet 2000a) is de invloed van de tekstwetenschap goed te zien, naast het werk uit de hoek van de klassieke taalbeheersing. Veelzeggend is de onderverdeling in een omvangrijke rubriek 'theorievorming en onderzoek' en een veel kleinere rubriek 'toepassing'. In deze laatste rubriek staan de bijdragen over taalvaardigheidsonderwijs en professionele communicatie. Braet (2000b) maakt nog een andere onderverdeling, namelijk in werk van de tekstwetenschappers en werk van de taalbeheersers oude stijl (de retorigi). Hij spreekt van een splitsing die een bedreiging is voor de eenheid van het vak.

Dat vooral de tekstwetenschap in de ogen van Braet de eenheid en identiteit van de taalbeheersing bedreigt, valt te begrijpen als we de missie van de taalbeheersing-als-(nieuwe)-retorica recapituleren. Die is: het verbeteren van de individuele taalvaardigheid in het Nederlands en het scholen van nieuwe generaties taalgebruikers. Deze doelstelling vraagt om een zo direct mogelijke koppeling met de (schoolse) praktijk in Nederland, en uiteraard inbedding in de neerlandistiek. Fundamenteel onderzoek valt gemakkelijk buiten dit bestek: 'Ik laat de taalbeheersers die vanaf het begin een theoretische en geen praktische of toegepaste doelstelling hebben gekozen, buiten beschouwing. Zij horen er naar mijn idee eenvoudigweg niet bij' (Schellens 1989: 32). De tekstwetenschappelijke onderneming, met zijn aandacht voor fundamentele kwesties achter tekstontwerp en voor algemene taalgebruikskwesties staat hier op het eerste gezicht ver vanaf. Niet onmiddellijk evident is dan, dat deze theoretische aandacht voor algemene taalgebruikskwesties kennis zou kunnen opleveren die op indirecte manier wel degelijk bijdraagt aan effectief communiceren, ook in het Nederlands.

4. Van neerlandistiek naar CIW, van Taalbeheersing van het Nederlands naar Taal & Communicatie

Dat het vakgebied steeds minder neerlandistisch is geworden en zich geleidelijk aan steeds meer op het algemene terrein van taal & communicatie is gaan begeven, zien we op een aantal manieren terug. Zo kunnen we kijken naar het aanstellingsbeleid dat de verschillende faculteiten de laatste jaren hebben gehanteerd bij het invullen van vacatures. Waar *ud's*, *uhd's* en hoogleraren geworven worden om posities bij een vakgroep Taalbeheersing van het Nederlands te vervullen is het lang niet altijd meer zo dat een universitaire opleiding Nederlands daarvoor een vereiste is. We zien dat een achtergrond in mediastudies, journalistiek, psychologie, sociologie en toegepaste taalwetenschap ook een uitstekende kwalificatie kan zijn. Zo is de hoogleraar Taalbeheersing van het Nederlands aan de Universiteit Utrecht afgestudeerd in Tilburg (waar men nooit een opleiding Nederlands heeft gekend) in het vakgebied van de tekstwetenschap. En toen Wilbert Spooren als *uhd* Taalbeheersing van het Nederlands in 2002 aan de VU werd aangesteld als hoogleraar kreeg zijn leerstoel de naam Taal & Communicatie. In de vaste staf van die leerstoelgroep werken momenteel naast neerlandici personen met een heel andere achtergrond, zoals taalwetenschap, communicatie- & informatiewetenschappen, literatuurwetenschap, techniek sociologie, techniek filosofie en Duits. En wie naar de bijdragers aan Viot-bundels kijkt, ziet dat de taalbeheersing gevoed wordt door lieden van divers pluimage.

Ook de onderwijsprogramma's die de opleidingen Nederlands aanbieden, maken duidelijk dat de taalbeheersing zich heeft losgemaakt uit een puur neerlandistisch vakgebied. Groningen biedt Media en journalistieke cultuur, Nijmegen Tekstontwerp en Psycholinguïstiek, de UvA Tekstproductie en redactie, de VU Discourse analysis en Utrecht Communicatie, emotie en overtuigingskracht. Dit zijn stuk voor stuk vakken die in principe een ruimer publiek bedienen dan alleen de neerlandici en het is dan ook geen wonder dat ze open staan voor studenten van verschillende bacheloropleidingen.

De publicatiestrategie van taalbeheersers laat over de voorbije 30 jaar een interessante ontwikkeling zien. Taalbeheersers zijn gaan kiezen voor andere methodes (van tamelijk kleinschalige, kwalitatieve analyse naar meer grootschalig en kwantitatief onderbouwd corpusonderzoek en experimenteel onderzoek), voor andere publicatiemedia (van Nederlands naar Engels, van veelal boekpublicaties naar veelal tijdschriftpublicaties) en voor andere onderwerpen (van tamelijk lokale en toegepaste tot meer internationaal relevante en theoretische kwesties). Die verandering is indicatief voor hoe het vakgebied verandert: van neerlandistiek naar taal & communicatie. Natuurlijk spelen in die verandering meso- en macro-economische factoren een rol: de veranderde beoordelingsmechanismen die de universiteiten hanteren, maken dat onderzoekers gedwongen worden internationale publieken op te zoeken. Ook zijn de studentenstromen de afgelopen jaren veranderd. Er is een

afnemende belangstelling van studenten voor de talenopleidingen, waaronder Nederlands, en een toenemende belangstelling voor bredere opleidingen zoals CIW.

In voorlichtingsbijeenkomsten en colleges hebben we gemerkt dat het ook inhoudelijk steeds lastiger wordt om het onderscheid tussen Taalbeheersing van het Nederlands en CIW uit te leggen. En ook dat lijkt een landelijke tendens te zijn. Die tendens is geïnstitutionaliseerd in het besluit van het Decanenoverleg Letteren en Geschiedenis om vanaf 1 september 2012 brede masteropleidingen in te stellen. Daardoor is het niet langer vanzelfsprekend dat de universiteiten op het gebied van de neerlandistiek zelfstandige masteropleidingen aanbieden (in Utrecht stopt de masteropleiding per 1 september 2013; in Nijmegen bestaat het label, maar zijn er geen studenten; op de VU bestaat geen masteropleiding Neerlandistiek). Leiden, Amsterdam en Groningen bieden nog wel zelfstandige masteropleidingen Neerlandistiek aan. In de praktijk betekent dat voor veel studenten dat wie Nederlandse Letterkunde wil doen, naar Literatuurwetenschap gaat, dat wie Nederlandse Taalkunde gaat doen, Taalwetenschappen kiest, en dat wie Taalbeheersing van het Nederlands wil doen, kiest voor CIW.

5. De toekomst van het vak

Onze schets laat zien dat het vakgebied de voorbije decennia grote veranderingen heeft ondergaan. Dat roept de vraag op hoe het in de toekomst verder gaat met het vakgebied. Is er dan reden om somber te zijn over de toekomst van de taalbeheersing? Wij denken heel optimistisch te kunnen zijn. Allereerst is er de grote studentenbelangstelling. Dat geldt weliswaar niet voor de traditionele opleiding Nederlands, met daarbinnen de neerlandistische taalbeheersing, maar op alle geesteswetenschappelijke faculteiten zien we dat CIW, waarin taalbeheersers een prominente rol spelen, nu al tien jaar tot de grootste opleidingen behoort. Die belangstelling fluctueert met landelijke tendensen, maar er is geen enkele aanwijzing dat daarin op afzienbare termijn verandering in komt.

Ook wat betreft het onderzoek zien we een tendens dat taalbeheersing, voorheen tamelijk stiefmoederlijk bedeed, met de jaren tot de kern van de letterenactiviteit is gaan behoren. Weliswaar is als vanouds de onderwijsdruk door de studentenbelangstelling groot, groter dan bij meer op grammatica georiënteerde vakgroepen, maar desondanks zien we bij de taalbeheersers een grote belangstelling voor fundamentele onderzoeksthema's en onderzoeksmethodologieën, die er onzes inziens voor zorgt dat het taalbeheersingsonderzoek volwaardig meedoet in het wetenschappelijk debat. Opnieuw moge de situatie aan de VU hier als demonstratie dienen. In de voorbije tien jaar heeft het taalkundig onderzoek aan de VU een ingrijpende wijziging ondergaan. Waar het onderzoeksprogramma tien jaar geleden een relatief traditionele titel droeg, Architectuur van het Menselijk Taalvermogen, waarin formele taalkunde een prominente rol speelde, bestaat nu een onderzoeks-

programma Taal, Cognitie & Communicatie, waarin de nadruk ligt op de bestudering van de wijze waarop de interactie van taal, cognitie en context bijdragen aan de effectiviteit van communicatie. Daarmee heeft het linguïstisch onderzoek aan de VU nadrukkelijk een taalbeheersings­signatuur gekregen. Die verandering heeft het onderzoek geen windeieren gelegd, zoals blijkt uit de prestigieuze onderzoekssubsidies van Gerard Steen (NWO Vici-beurs) en Piek Vossen (Newsreader, EU 7th Framework) en NWO-vrije competitieprogramma's over intertekstualiteit in juridische settings en over visuele metaforen. Die statuur zien we ook terug in de QS ranking, waar het taalonderzoek aan de VU, ondanks de bescheiden omvang van de groep vergeleken met andere in het land, wereldwijd op plaats 50-100 staat, vergelijkbaar met onderzoeksgroepen van University of York, Georgetown University, UC San Diego, Universiteit Utrecht en de Rijksuniversiteit Groningen.

Taalbeheersers hebben, meer dan vroeger, aandacht voor bijdragen aan het internationale wetenschapsdebat, zoals blijkt uit de aanwezigheid van taalbeheersers op internationale congressen en in de internationale wetenschappelijke tijdschriften, zowel de meer linguïstische (*Journal of Pragmatics*) als de meer psychologische (*Discourse Processes*) en zowel de meer theoretische (*Linguistics*) als de meer toegepaste (*IEEE Professional Communication, Technical Communication, Information Design Journal*). Die professionalisering blijkt er ook uit dat taalbeheersers succesvol zijn in het verwerven van onderzoekssubsidies (zie bijvoorbeeld de Vici-beurzen voor Sanders en Van Berkum in Utrecht). Kortom, taalbeheersing is op de onderzoeksagenda is komen te staan van gerespecteerde wetenschappelijke instituten als NWO en KNAW.

We beschouwen deze belangstelling voor zowel het onderwijs als het onderzoek als een bevestiging dat het goed gaat met de taalbeheersing.

Literatuur

- Braet, Antoine (red.) (1980a). *Taalbeheersing als nieuwe retorica*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Braet, Antoine (1980b). 'Taalbeheersing: een plattegrond en een programma'. In: Braet (1980a), 63-81.
- Braet, Antoine (1979). *Taaldaden: een leergang schriftelijke taalbeheersing voor de bovenbouw havo/vwo* (Tweede gewijzigde druk 1986). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Braet, Antoine (1993). 'Inleiding'. In: Braet & Van de Gein (1993), 11-21.
- Braet, Antoine (red.) (2000a). *Taalbeheersing als communicatiewetenschap. Een overzicht van theorievorming, onderzoek en toepassingen*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Braet, Antoine (2000b). 'Inleiding'. In: Braet (2000a), 12-28.
- Braet, Antoine (2007). 'Hebben de taalbeheersers hun zaak verraden? Een overzicht van het Taalbeheersingsonderzoek van 1980-2005'. *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 29.4, 333-354.

- Braet, Antoine & Jannemieke van de Gein (red.) (1993). *Taalbeheersing als tekstwetenschap: terreinen en trends*. Dordrecht: ICG Publications.
- Eemeren, Frans H. van (1980). 'Object en doelstelling op herhaling'. In: Braet (1980a), 83-108.
- Eemeren, Frans H. van & Rob Grootendorst (1982). *Regels voor redelijke discussies: een bijdrage tot de theoretische analyse van argumentatie ter oplossing van geschillen*. Dissertatie Universiteit van Amsterdam. Dordrecht: Foris.
- Krol, Tineke F. (1980). 'De geschiedenis van taalbeheersing: een zeer globale schets'. In: Braet (1980a), 7-35.
- Lint, Peter van (1980). 'Taalbeheersing, dat is de studie van de vormen van taalverkeer'. In: Braet (1980a), 109-129.
- Maureau, Hans (1980). 'Van verzorgd naar begrijpelijk taalgebruik; een analyse van recente en minder recente schrijfadviezen'. In: Braet (1980a), 47-62.
- Noordegraaf, Jan (1995). 'Het begin van de universitaire neerlandistiek: Franeker 1790?'. *Tydskrif vir Nederlands en Afrikaans* 2, 43-53. [Ook in: Jan Noordegraaf (1997). *Voorlopig verleden. Taalkundige plaatsbepalingen, 1797-1960*. Münster, 14-27].
- Noordman, Leo G.M. & Alfons A. Maes (1993). 'Tekststructuur en tekstbegrip'. In: Braet & Van de Gein (1993), 23-56.
- Renkema, Jan (1979). *Schrijfwijzer* (Vijfde druk 2012). Amsterdam: Boom.
- Schellens, Peter Jan (1989). 'Taalbeheersing als technologische discipline'. In: Daniël Jansen & Gerard Verhoeven (red.). *Taalbeheersing in Nederland. Een bundel opstellen voor W. Drop*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 29-44.
- Sjoer, Ellen & Antoine Braet (1997). 'Van welsprekendheidsleer tot communicatiekunde. Twee eeuwen universitaire taalbeheersing'. *Onze taal* 66, 204-206.
- Spooren, Wilbert (2003). 'Taalbeheersing als interdiscipline'. *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 25.4, 342-356.
- Steehouder, Michaël; Carel Jansen, Kees Maat, Jan van der Staak & Egbert Woudstra (1979). *Leren communiceren* (Zesde, herziene druk 2012, Michaël Steehouder, Carel Jansen, Judith Mulder, Els van der Pool & Willem Zeijl). Groningen: Noordhoff.
- Stuiveling, Garnt (1952). *Multatuli en de welsprekendheid*. Inaugurele rede Universiteit van Amsterdam. Groningen / Djakarta: Wolters.
- Weller, Maximilian & Garnt Stuiveling (1962). *Moderne welsprekendheid. Handboek voor mondelinge taalbeheersing*. Amsterdam / Brussel: Agon Elsevier.
- Vries, Jan H.L. de (1980). 'Het vak taalbeheersing. Een poging tot constructieve definitie'. In: Braet (1980a), 131-15.